

РОСІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ АРАБСЬКИХ РЕВОЛЮЦІЙ 2011-2012 рр.

У статті розглядаються основні події арабської весни 2010-2012 років та їх вплив на світовий порядок. Робиться спроба представити основні інтереси та позиції Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки щодо трансформацій в регіоні у контексті політики «перезавантаження», проголошеної сторонами у 2009 році. Автор аналізує основні кроки сторін на шляху до врегулювання конфлікту та забезпечення безпеки в регіоні.

Ключові слова: «арабська весна», Росія, США, «перезавантаження».

В статье рассматриваются основные события арабской весны 2010-2012 годов и их влияние на мировой порядок. Делается попытка представить основные интересы и позиции Российской Федерации и Соединенных Штатов Америки относительно преобразований в регионе в контексте политики «перезагрузки», провозглашенной сторонами в 2009 году. Автор анализирует основные шаги сторон на пути к урегулированию конфликта и обеспечения безопасности в регионе.

Ключевые слова: «арабская весна», Россия, США, «перезагрузка»

The article pays attention on events of Arab Spring of 2010-2012 and their impact on the world order. It is made an attempt to introduce the basic interests and positions of the Russian Federation and the United States on the transformations in the region in the context of the «reset» proclaimed by the parties in 2009. The author analyzes the basic steps of the parties towards a settlement of the conflict and providing of security in the region.

Key words: «Arab Spring», Russia, the U.S., the «reset».

Політичні процеси, що відбуваються в арабському світі, стали головною темою порядку денного міжнародного суспільства та привернули увагу основних світових гравців до Близького Сходу та Північної Африки. Цей регіон завжди знаходився в зоні геополітичних інтересів різних держав, зважаючи на його менталітет, культуру, політичне та економічне становище. Проте до початку заворушень основна увага зосереджувалася на проблемах безпеки нафтодобування та загалом на економічному факторі. Бурхливі події на Близькому Сході змусили провідні держави світу скоригувати свою політику та в ряді випадків підтримувати ту чи іншу сторону.

Традиційно вважається: якщо мова йде про відносини між Сполученими Штатами Америки та Російською Федерацією, то мається на увазі ядерна зброя, ПРО, розширення НАТО чи європейська безпека. Проте такий підхід є досить застарілим, оскільки глобалізація породила взаємозалежність світу та значно розширила межі взаємодії. Росія та США як країни, що володіють достатньою потужністю для впливу на світовий порядок, мають звертати увагу на регіони, що займають важливе місце у процесі забезпечення міжнародної безпеки.

Проблема навколо переформатування політичної карти сучасного світу привернула увагу багатьох науковців світу. Продовжуються дискусії щодо майбутнього регіону та впливу революційних подій на

становище у світі. Основні інтереси вчених зосереджені саме на наслідках та перспективах арабських подій для світового порядку. Проблемою революційної перебудови займалися такі закордонні вчені як Ален Лейсвєтер [1], Марван Кабалан [3], Пол Пілан [5]. Основну увагу у своїх працях вони зосереджували на політиці світових потуг щодо подій у арабському світі. Серед науковців пострадянського простору слід відмітити В. Ахмедова [6], А. Бурханова [7], А. Демченка [8], О. Денисову [9], Б. Долгова [10], А. Глазову [11], М. Гусєва [12], Є. Примакова [14], Д. Суєлова [16], Н. Цветкову [17] та Р. Юнусова [18]. Умовно праці щодо проблеми американсько-російських відносин можна розділити на декілька груп.

Перша група розглядає основні події в арабському світі та їх вплив на формування нового світопорядку (Б. Долгов, Є. Примаков). Друга група досліджує позицію Росії стосовно революційних подій в регіоні та їх наслідків для російської стратегії (Е. Міхєрем, В. Ахмедов, А. Демченко). Питанням американської стратегії під час арабських подій приділена значна увага у працях А. Лейсвєтера, А. Бурханова, А. Євстафєєва та Р. Юнусова. Остання група науковців аналізує відносини Росії та США крізь призму подій на Близькому Сході та Північній Африці. Зважаючи на «свіжість» подій, що розглядаються, дискусії продовжуються і позиції науковців значно різняться у прогнозах та перспективах.

Серія мітингів і демонстрацій по всьому Близькому Сходу і Північній Африці стала відома як «арабська весна». Вона почалася у Тунісі 18 грудня 2010 р. після самоспалення Мохаммеда Буазізі на знак протесту проти поліцейської корупції та жорстокого поводження. Надалі хвиля заворушень охопила Алжир, Йорданію, Єгипет та Ємен, а потім поширилася та на інші країни. У 2011-2012 рр. були позбавлені влади чотири глави арабських держав.

Туніський президент Зін ель-Абідін Бен Алі втік до Саудівської Аравії 14 січня 2011 р. У Єгипті президент Хосні Мубарак подав у відставку 11 лютого внаслідок масових акцій протесту, завершивши своє 30-річне президентство. Колишній лівійський лідер Муаммар Каддафі був позбавлений влади 23 серпня і був убитий. Президент Ємену Алі Абдалла Салех 27 лютого 2012 р. остаточно залишив свій пост, передавши владу новому президенту, обраному на дострокових президентських виборах. У цей період регіональних заворушень деякі лідери оголосили про свій намір піти у відставку в кінці своїх поточних термінів [10].

Революційні події в Північній Африці вдарили, як грім серед ясного неба, проте не можна сказати, що цього не можна було очікувати. Передумови до заворушень наростали протягом тривалого часу і є наслідком поєднання внутрішніх та зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів перш за все варто віднести демографію та економіку, оскільки більшість населення в країнах арабського світу – це молоде освічене покоління, що прагне до пошуку роботи та кращого життя. Як результат складної демографічної ситуації в більшості країн спостерігається масштабне безробіття, до якого додається також значна корупційність влади. Всі ці фактори в сукупності призвели до делегітимізації правлячих урядів. У таких складних умовах амбіційне молоде населення спостерігає повну відсутність перспектив, втрачає надії на правлячий режим.

До складної внутрішньої ситуації додалися й зовнішні фактори, до яких слід віднести глобалізацію та всі її прояви, серед яких найбільш небезпечними для арабського світу стали інформатизація, нові форми отримання інформації, Інтернет. Все це призвело до нездатності держав контролювати інформаційні потоки й вилилося в значне політичне пробудження населення.

Події, що відбуваються сьогодні на Близькому Сході та Північній Африці, є одночасно й викликом для американсько-російських відносин, й дуже важливим індикатором набуття ними певної стійкості, показником зацікавленості вищого керівництва обох країн у тому, щоб зберегти досягнутий рівень відносин, й можливим стартом для напрацювання нової для російсько-американських відносин останніх часів моделі взаємодії двох країн на світовій арені, нової моделі в реагуванні на міжнародні кризи та конфлікти.

Після приходу до влади президент США Барак Обама виступив із низкою заяв, що свідчили про намір внести істотні корективи до політики Вашингтона на Близькому Сході. Вони були чітко

окреслені в промові 2009 року в Каїрському університеті, де він виступив зі зверненням до всіх мусульман світу. Основною ідеєю «каїрської промови» стало відкриття «нової сторінки» у відносинах СІЛА та ісламського світу. Він визнав, що американці не здатні й не повинні нав'язувати свої цінності державам, у яких абсолютно відмінна історія і культура. Б. Обама зробив акцент на пошуку спільного та посиленні взаєморозуміння [2].

Крім того, Б. Обама у своїй заяві оголосив про намір переглянути практику односторонніх дій на Близькому Сході, тісно узгоджувати свої кроки з європейськими союзниками і «перезавантажити» відносини з Росією, з метою поглиблення взаємодії у вирішенні основних проблем регіональної та глобальної безпеки.

Проте арабська весна показала обмеженість американської політики на Близькому Сході. США більше не мають достатньо авторитету і ресурсів, щоб домінувати в цьому регіоні. Однак у США є багатий досвід, політична і економічна присутність і глобальне лідерство, що збільшує їх вагу у вирішенні міжнародних проблем.

Президент Б. Обама виступив у Держдепартаменті 19 травня 2011 року, де порушив питання впливу арабської весни на інтереси США. За його словами протягом десятиліть основними інтересами США в регіоні були боротьба з тероризмом та запобігання розповсюдженню ядерної зброї, забезпечення вільної торгівлі та безпеки в регіоні, підтримання безпеки Ізраїлю.

Проте на даному етапі розвитку світового суспільства загалом та зважаючи на процеси, що почалися в арабському світі, такий вузький підхід вже є неприйнятним. США мають вибудовувати відносини, засновані не лише на взаємних інтересах та взаємній повазі, але й на низці принципів, що дозволили б використати цю історичну можливість.

Ці принципи включають у себе незастосування насильства і репресій проти народів регіону, підтримку «набору універсальних прав людини, включаючи свободу слова, мирних зборів, віросповідання, рівність чоловіків і жінок в умовах верховенства закону, і право на вибір власних лідерів», і підтримку «політичних і економічних реформ на Близькому Сході і в Північній Африці, які можуть задовольнити законні сподівання простих людей у всьому регіоні» [1]. Американська підтримка цих принципів не є вторинним інтересом. Для США це має стати пріоритетним завданням, що повинне бути переведене в площину конкретних дій, і підтримане всіма дипломатичними, економічними та стратегічними інструментами. Це буде політика Сполучених Штатів щодо сприяння реформам у регіоні і підтримка переходу до демократії.

Держсекретар Х. Клінтон розширила ідеї Обама в своєму виступі в Національному демократичному інституті 7 листопада 2011 року, додавши до основних причини активної політики США в регіоні – боротьбу проти Аль-Каїди, захист союзників та безпека енергопостачання. За її словами, більш демократичний Близький Схід та Північна Африка зможуть

забезпечити більш стійку основу для вирішення всіх трьох цих проблем [5].

Російська Федерація також має значні інтереси на Близькому Сході та Північній Африці. Перш за все вони пов'язані з великою кількістю воєнно-стратегічних контрактів на продаж зброї. Саме тому зміна політичної влади в країнах Північної Африки значним чином зачепила економічні інтереси Росії.

Росія з самого початку заворушень зайняла досить пасивну позицію, стоячи на принципі невтручання у внутрішні справи арабських держав. Однією з основних причин такої позиції Росії є вірогідність поширення хвилі заворушень на деякі країни СНД. Науковці виділяють три основні типи реакції Росії на події, що відбулися в арабських країнах. В Тунісі, Єгипті, Ємені, Бахреїні та інших державах, де пройшли виступи опозиції, Москва виступила в ролі глядача. Щодо подій в Лівії, то Росія зайняла нейтральну позицію, виражаючи симпатію Каддафі. Найбільшу активність Москва проявила в Сирії, де вона взяла на себе роль захисника уряду і пішла на загострення відносин з Заходом й кількома впливовими арабськими країнами [8].

Іншою характерною рисою нової близькосхідної політики Росії є прагматизм, а саме: намагання розвивати конструктивний діалог як з традиційними російськими партнерами в регіоні (Сирією, Ліваном, Іраком, Іраном, Єменом, Єгиптом, Лівією, Алжиром, Організацією Визволення Палестини), так і з країнами, де позиції Росії донедавна були досить обмеженими (Ізраїль). Така політика, позбавлена ідеологічних нашарувань радянської доби, дозволяє Росії успішно укладати дипломатичні, військові й енергетичні угоди, поступово відновлюючи свої втрачені економічні й стратегічні позиції в регіоні.

Події в Лівії та Сирії спричинили найбільше загострення у відносинах між Москвою та Вашингтоном. Лівійська революція відбулася не в найзручніший момент для США, зосереджених на внутрішній політиці і зайнятих пошуком кращого варіанту виведення військ з Іраку і Афганістану.

Однак США зуміли виграти важливу лівійську війну з мінімальними військовими, фінансовими, політичними та іміджевими втратами, і найголовніше – без втрат американських солдатів. Крім того, на цей раз США вдалося переконати ключових європейських союзників взяти на себе справедливу частину військових і фінансових витрат, а також політичних ризиків.

Скориставшись амбіціями своїх європейських партнерів, США дали можливість Франції і Великобританії зіграти першу скрипку в дипломатичній боротьбі за формальний дозвіл Ради безпеки ООН на втручання в громадянську війну в Лівії і домогтися потрібного для Заходу рішення. Якби лівійське питання в Раді безпеки представляли Сполучені Штати, то Росії і Китаю було б важко утриматися від використання права вето, в той час як пропозиція Франції (яка насправді була також і пропозицією США) успішно пройшла. Крім того, будучи публічними ініціаторами лівійської кампанії, Франція і Великобританія одночасно взяли на себе відповідальність за

рівні частки пов'язаних з війною військових, економічних і моральних витрат.

США також отримали важливий геополітичний приз, цінність якого може бути оцінена тільки в перспективі: в лівійській кампанії традиційний франко-німецький тандем, який останнім часом все більше відтягував ЄС від США в бік Росії, був замінений проатлантичним франко-британським альянсом. Це може мати визначальне значення для майбутнього євроатлантичних відносин, ЄС і НАТО.

Звісно, досягнення США в лівійській кампанії будуть частково збалансовані посиленням позицій їх основного стратегічного конкурента – Росії. Проте, враховуючи об'єктивно незручний момент для США, їх геополітична партія в лівійській кампанії в цілому може вважатися виграною.

Москва, яка регулярно піддавалася критиці за авторитарні тенденції і наявні великі бізнес-контракти з режимом Каддафі, звичайно ж, не відчуває особливої радості в зв'язку з подіями Арабської весни в цілому, і лівійської революції зокрема. Все ж, Росія зуміла використати ситуацію з мінімальними геополітичними втратами і максимальними перевагами.

Не скориставшись своїм правом вето в Раді безпеки ООН, Росія unikнула можливої критики за підтримку непопулярного диктатора Каддафі. А легко передбачуване перевищення країнами Заходу повноважень мандата резолюції № 1973 дало Росії гарне формальне пояснення для накладення вето на сирійську резолюцію, а також на будь-яку іншу подальшу аналогічну ініціативу Заходу.

Найбільшим геополітичним призом для Росії є відновлення її впливу на пострадянському просторі і зміцнення позицій на Близькому Сході. Не скориставшись вето, Росія де-факто погодилася на військову операцію проти Каддафі, ймовірно спрогнозувавши, що лівійська кампанія надовго відверне політичну увагу та фінансові ресурси ЄС від Східної Європи, включаючи Україну, яка в черговий раз стоїть перед традиційним для неї геополітичним вибором: Європа чи Росія. На тлі переорієнтації уваги Євросоюзу на Середземномор'ї, Росія отримала реальний шанс змінити політичні та економічні системи взаємин на пострадянському просторі на більш зручні для Москви моделі.

Крім того, Москва отримала можливість зміцнити свої позиції на Близькому Сході: в той час як союзний Росії Іран має намір використовувати події Арабської весни для посилення свого впливу і стимулювання панісламського руху, Туреччина значно віддалилася від своїх західних союзників, намагаючись не втратити можливості позмагатися за лідерство в переформатованому регіоні. Незацікавленість Анкари і Тегерана у втручаннях Заходу в регіональні процеси підвищує шанси Росії зіграти тут свою власну гру.

Таким чином, лівійські події показали, що США і Росія – як і раніше, – хороші геополітичні гравці з довгостроковими зовнішньополітичним мисленням і стратегічним прогнозуванням. Це допомагає їм витягувати геополітичні переваги з мінімальними втратами і ризиками навіть не за самих зручних зовнішньополітичних обставин.

Закріпленню позицій Росії на Близькому Сході також сприяв новий підхід Б. Обама до вирішення регіональних проблем, який передбачав поглиблене співробітництво у цих питаннях з іншими впливовими міжнародними акторами. На відміну від Дж. Буша-молодшого, нинішня американська адміністрація зацікавлена у співробітництві з Російською Федерацією у вирішенні проблем Афганістану, Ірану, ядерного нерозповсюдження, де російська участь для США є виключно важливою. Це також відповідає задекларованому Б. Обамой курсу, спрямованому на «перезавантаження» відносин із Москвою.

Водночас, позиції США та Росії із деяких питань стабілізації Близького Сходу не завжди співпадають. Це є цілком зрозумілим, адже обидві країни належать до найвпливовіших акторів сучасної системи міжнародних відносин і мають власні інтереси в регіоні. У зв'язку з цим, існує вірогідність як поглиблення американсько-російського співробітництва у близькосхідних справах, так і загострення протиріч навколо окремих питань.

Не так давно кандидат у президенти США від республіканців Мітт Ромні в інтерв'ю CNN назвав Росію геостратегічним ворогом № 1 для США. Однією з причин такої різкої трансформації взаємин є позиція, зайнята російським керівництвом щодо «арабських революцій» [11].

При голосуванні в Раді Безпеки ООН Росія двічі наклала вето на резолюції по Сирії, чим викликала у американських політиків і їх близькосхідних союзників погано приховуване роздратування, яке, часом, переходило в лють. Кремль звинуватили в захисті «кривавого сирійського режиму, який вбиває мирних громадян».

Більшість західних експертів як основні причини того, що Росія жорстко виступає проти зовнішнього втручання в Сирію, називають військово-технічне співробітництво між цими країнами, наявність російської військової бази в Тартусі, а також тісні особисті зв'язки Башара Асада з Москвою.

Ці фактори в тій чи іншій мірі дійсно мають місце. Добре відомо, що між Росією і Сирією завжди існували тісні економічні, військово-технічні та політичні відносини. Сирія була одним з основних партнерів СРСР на Близькому Сході в роки «холодної війни». Однак позицію керівництва країни визначають аж ніяк не дружні зв'язки з сирійською владою. Мета Росії полягає не в захисті особисто Б. Асада і його режиму, а в тому, щоб не допустити виникнення хаосу в Сирії, який неминуче настане після повалення правлячого режиму.

Росія не без підстав побоюється, що прийняття РБ ООН резолюції щодо Сирії відкриє країнам Заходу

можливість військового вторгнення в Сирію, аналогічне тому, яке сталося у випадку з Лівією.

Події в Сирії є продовженням переформатування карти Близького Сходу. І лють американських політмейкерів через відмову Росії підтримати резолюції СБ ООН щодо цієї близькосхідної країни була викликана зовсім не турботою про «сирійський народ». Слід враховувати, що Сирія є головним союзником Ірану в регіоні. До тих пір, поки існує сирійський режим, санкції і тиск на Тегеран не призведуть до бажаного ефекту. Крім того, початок військових дій проти Ірану можливо тільки після усунення режиму Асада.

Стратегія «перезавантаження» відносин із Росією призвела до поглиблення взаємодії адміністрації Б. Обама з Москвою у вирішенні окремих близькосхідних проблем. Однак така лінія має, скоріше всього, ситуативний характер. Крім того, реалізація на практиці концепції багатополарності потребує від Росії активного обмеження міжнародного впливу США. Це передбачає створення системи противаг шляхом налагодження тісного співробітництва з самостійними центрами сили на глобальному та регіональному рівні. У близькосхідному контексті такими центрами для Москви виступають її традиційні союзники, насамперед, Сирія. З огляду на це, Росія буде докладати всіх зусиль для захисту режиму Б. Асада. Після невдалої позиції щодо подій у Лівії, Росія намагатиметься позиціонувати себе як наддержаву, яка здатна протистояти американській гегемонії на Близькому Сході і запропонувати країнам регіону альтернативні варіанти розв'язання конфліктних ситуацій.

Таким чином, Близький Схід залишається регіоном, навколо якого зосереджено боротьбу за контроль над геостратегічними та енергетичними ресурсами з боку світових компаній. Усвідомлення спільних загроз і спільних інтересів у сфері близькосхідної безпеки, в принципі, є спонукальним імпульсом до налагодження колективних політичних дій із стабілізації регіону.

Втім, роль США у регіональних процесах є і в найближчій перспективі залишатиметься визначальною. Вашингтон володіє унікальним арсеналом найрізноманітніших засобів впливу на учасників регіональної політики.

Проте, конкуренція Сполученим Штатам з боку інших світових акторів останнім часом посилюється. Більше того, «Арабська весна», крім очевидних ризиків, відкриває для всіх впливових міжнародних гравців можливість для зміцнення свого впливу в регіоні. Все залежить від того, хто зможе перехопити ініціативу та обернути ситуацію на свою користь. Щодо Росії, то їй бракує концептуального бачення свого місця у сучасних перетвореннях у регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Leiswetter L. Allen The Arab Spring : Implications for US Policy and Interests [Електронний ресурс] / Allen L. Leiswetter // Middle East Institute. – 2012. – January, 13. – Режим доступу : <http://www.mei.edu/content/arab-spring-implications-us-policy-and-interests>.
2. Obama's Speech in Cairo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.htm.
3. Marwan Kabalan. Arab spring falls victim to Russian-US rivalry / Kabalan Marwan [Електронний ресурс] // Gulfnews.net. – 2012. – March, 2. – Режим доступу : <http://gulfnews.com/opinions/colymimists/arab-spring-falls-victim-to-russian-us-rivalry-1.988796>.

4. Myherrem Evenler. Russia's Arab Spring policy / Evenler Myherrem [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bilgesam.org/en/images/stories/makaleler/Russia%27s%20Arab%20Spring%20Policy.pdf>.
5. Pillan Paul. The Arab Spring in American thought and strategy [Электронный ресурс] / Paul Pillan // The National Interest. – 2012. – April, 1. – Режим доступа: <http://nationalinterest.org/blog/paul-pillar/the-arab-spring-american-thought-strategy-6718>.
6. Ахмедов Владимир. Арабские революции и Россия [Электронный ресурс] / В. Ахмедов // Новое восточное обозрение. – 2011. – 17 мая. – Режим доступа : <http://www.ra.journal-neo.com/node/6500>.
7. Бурханов Азиз. Ближний Восток во внешней политике США. «Арабская весна» и ее последствия для американской политике в регионе [Электронный ресурс] / А. Бурханов // Институт мировой экономики и политики при фонде Президента Республики Казахстан. – 2012. – 24 августа. – Режим доступа : <http://iwep.kz/index.php?newsid=650>.
8. Демченко А. «Арабская весна» и политика России в ближневосточном регионе [Электронный ресурс] / А. Демченко // Перспективы. – 2012. – 15 сентября. – Режим доступа : http://www.perspectivy.hTfo/rus/desk/arabskaja_vesna_i_politika_rossii_v_blichnevostochnom_regione_2012-09-15.htm.
9. Денисова Ольга. «Арабская весна» как проверка на прочность [Электронный ресурс] / О. Денисова // Радио Голос России. – 2012. – 19 сентября. – Режим доступа : http://rus.ruvr.ru/2012_09_29/Arabskaja-vesna-kak-proverka-na-prochnost/.
10. Долгов Борис. «Арабская весна»: итоги и перспективы [Электронный ресурс] / Б. Долгов // Перспективы. – 2012. – 23 мая. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/oykumena/vostok/arabskaja_vesna_itogi_i_perspekti_vy_2012-04-19.htm.
11. Глазова Анна. Россия и США на фоне «арабской весны» [Электронный ресурс] / А. Глазова // Новое восточное обозрение. – 2012. – 23 мая. – Режим доступа: <http://www.ra.journal-neo.com/node/117173>.
12. Гусев М. «Арабская революция». Итоги. Результаты. Что же дальше? [Электронный ресурс] / М. Гусев // Новое восточное обозрение. – 2012. – 19 сентября. – Режим доступа : <http://www.ra.journal-neo.com/node/118817>.
13. Евстафьев А. Новый внешнеполитический курс США: новая роль в арабском мире [Электронный ресурс] / А. Евстафьев // Modern Politics. – 2011. – 13 декабря. – Режим доступа : <http://moderapolitics.ru/2011/12/nowii-vneshnepoliticheskii-kurs-ssha-novaYa-rol-v-arabskom-mire-chast-2/>.
14. Примаков Е. «Арабская весна» и теория столкновения цивилизаций [Электронный ресурс] / Е. Примаков // Мировая политика и ресурсы. – 2011. – 4 августа. – Режим доступа : <http://www.wprg.ru/?p=2296#more-2296>.
15. Россия и арабские революции [Электронный ресурс] // Islam news. – 2011. – 11 октября. – Режим доступа : <http://www.islamnews.ru/news-90481.html>.
16. Суслов Д. В. Арабские революции и отношения Россия-США [Электронный ресурс] / Д. В. Суслов – Режим доступа : <http://www.hse.ru/data/2011/04/27/>.
17. Цветкова Н. А. Публичная дипломатия США и революции в арабском мире [Электронный ресурс] / Н. А. Цветкова // Мир и политика. – 2011. – № 4 (55). – Режим доступа : <http://miT-politika.ru/237-publichnaya-diplomatiya-ssha-i-rev6yucii-v-arabskom-mire.html>.
18. Юнусов Р. Арабские революции и позиция США [Электронный ресурс] / Р. Юнусов // Континент. – 2011. – 25 сентября. – Режим доступа : http://www.kontinent.org/article_rus_4dbflba2dlba9.html.

Рецензенти: Тригуб П. М., д.і.н., проф.;
Богданова Т. Є., к.і.н., доц.

© Кряжевських К. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 01.10.2012 р.

КРЯЖЕВСЬКИХ Крістіана Віталіївна (1990 р. н.) – магістрантка Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: російсько-американські відносини на початку ХХІ століття.